

# Halk Kütüphaneleri-Okul Kütüphaneleri Arasında İşbirliği ve Türkiye'de Durum

## Cooperation between Public Libraries and School Libraries and the Situation in Turkey

**Bülent Yılmaz\***

### Öz

*Her kütüphane türü bir ülkede topluma bilgi sağlamayı amaçlayan ulusal kütüphane sisteminin parçasıdır. Halk ve okul kütüphaneleri bu sistem içinde birbirine en yakın iki kütüphane türüdür. Halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliği, onların işlevlerini gerçekleştirmeye yardım eder. Ancak, bu işbirliğinin bazı önkoşulları ve riskleri vardır. Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri işbirliği oldukça yetersiz durumdadır. Bugünkü koşullarda halk-okul kütüphaneleri arasında yapılacak sınırlı işbirliği sorunların çözümüne anlamlı katkı sağlamayacaktır.*

*Bu çalışmada, halk-okul kütüphaneleri işbirliği kuramsal olarak ele alınmış ve Türkiye'ye ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır.*

### Abstract

*Each library type is a part of the national library system which aims to access the information for the society. Public and school libraries are two types of library which are close-set in this system. Cooperation between public and school libraries helps them to fulfil their functions. However, there are some pre-conditions and risks of the cooperation. Cooperation between public and school libraries in Turkey is quiet insufficient. Cooperation which will be realised in these conditions in Turkey won't be able to contribute to solve their problems, meaningly.*

*In this study, cooperation between public and school libraries will be held theoretically and then an evolution will be made for Turkey.*

\*Yrd.Doç.Dr. Bülent Yılmaz Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir.

## Giriş

Kütüphane kurumunun "temel hizmet felsefesi", kısaca "temel felsefesi", içinde bulunduğu toplumun bilgi gereksinimini karşılamak ve bireysel/toplumsal bilgi tüketiminin/üretiminin altyapısal koşullarını yaratmaya katkıda bulunmak olarak özetlenebilir. Sözü edilen 'kurum', bilgi ile bilgi kullanıcısının niteliğindeki değişimlerin zorunlu kıldığı özel işlev ve örgütlenme temelli nedenlerle belirli aşamalarda halk, çocuk, araştırma kütüphanesi, ulusal kütüphane ve özel kütüphane gibi türlere ayrılmıştır. Bu türsel ayrışma, her bir kütüphane türünün, hizmet vereceği kitlenin özelliklerine ve bu kitlenin bilgi gereksiniminin düzey ve niteliğine bakarak ve yukarıda belirlenen bilgiye yaklaşımın biçimlendirdiği 'temel felsefe'ye dayanarak 'alt felsefeler' oluşturma gereğini ortaya çıkarmıştır. Kuşkusuz, her bir kütüphane türüne ilişkin olarak oluşturulacak 'alt felsefelerin, kütüphane kurumunun 'temel felsefesi'nden beslenmeleri gerekmektedir. Böyle olduğunda 'kütüphane türlerinin' felsefesi, 'kütüphane kurumunun' felsefesinin o türe yansıması, o türe uyarlanması niteliğini taşıyacaktır/taşımalıdır. Kısaca, her kütüphane türü, hizmetlerini örgütleme ve gerçekleştirme sürecinde 'kütüphane kurumu'nun belirlenen anlam ve işlevinin ayırımında olmak durumunda. 'Tür'ün 'bütün'den kaynaklandığı ve 'özlerinin aynı olduğu gözden kaçırıldığında hem tek tek 'türlerin' ve hem de 'bütün'ün işlevsizleşmeye başlaması kaçınılmazdır.

Bir toplumun eğitim-kültür yaşamını yönlendirme, bir başka deyişle eğitim-kültür yapısını biçimlendirme konumunda olanların ve bu konumda yer alanlardan kütüphanecilerin, kütüphane kurumunun temel felsefesi ile kütüphane türlerine ilişkin alt felsefeleri ve bunlar arasındaki bütünleşik nitelikteki ilişkiyi kavrama/özümseme düzeyleri toplumda doğru bir kütüphane bilinci yaratma ve etkili hizmetler sunmanın sınırlarını belirlemektedir.

'Bütün'ün parçası yaklaşımının yarattığı olanağın gerçekleştirilme sürecindeki en somut eylemler/etkinlikler içinde kütüphane türleri arasındaki işbirliği çalışmaları doğal olarak öne çıkmaktadır. Bu işbirliği çabasında birbirine en yakın duran iki kütüphane türü halk ve okul kütüphaneleridir. Sözü edilen iki kütüphane türünü birbirleriyle olan ilişkilerinin düzey ve niteliğinin toplumdaki 'bilgi sorunu'nun çözümüne anlamlı katkılar sağlama oranını etkileyeceği söylenebilir. Özellikle Türkiye'de, halk-okul kütüphaneleri ilişkilerinin oldukça cılız, sorunlu ve birinin diğerinin işlevlerini üstlenerek kendini işlevsizleştirme noktasında olduğu belirlenmesi sıklıkla yapılagelmektedir. Buna karşın, sorun, bugüne kadar ne ciddi bir kuramsal çö-

zümlemeye konu edilmiş<sup>1</sup> ne de uygulamada kendiliğinden gerçekleşen çabalarla aşılabılmıştır. Ortada, her iki tarafı da rahatsız eden ve bu rahatsızlığı bazen diğer kütüphane türünü "rakip" olarak görme düzeyine çıkararak, 'bilgi' ye yaklaşımın beslediği temel felsefe açısından son derece tehlikeli bir sorun söz konusudur. Sorunun neden olduğu olumsuz etkiler yalnız halk ve okul kütüphanelerinin potansiyel ve etkin kullanıcıları ile sınırlı olmayıp, toplumun genel kütüphane bilincini ve bu bilince dayalı kütüphane kullanma alışkanlığı edinme sürecini de içine almaktadır.

Bu çalışmada, bir ülkedeki kütüphane sistemi içinde yer alan ve birbirine en yakın iki kütüphane türü olan halk ve okul kütüphaneleri ilişkilerinin öncelikle kuramsal temelde irdelenmesi ve daha sonra Türkiye'ye ilişkin değerlendirmeler ışığında bazı önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

## Halk Kütüphanesi ve Okul Kütüphanesi

### Tanım ve Amaçlar

Bir sonraki bölümde ele alınacak olan "işbirliği gerekçelerine kavramsal altyapı sağlama açısından halk ve okul kütüphanelerine ilişkin tanım ve amaçların verilmesi yararlı olacaktır. UNESCO'nun Halk Kütüphanesi Bildirgesi'nde yer alan tanıma göre halk kütüphanesi "kullanıcılarına her türlü bilgi ve enformasyonu gönüllü olarak sağlayan yerel bilgi merkezi"dir (Unesco, 1995: 66). Bu ve halk kütüphanesi ile ilgili olarak yapılan diğer tanımlarda (Ersoy,1966; Sağlamtuñç,1994; Keseroğlu,1989) "bilgiye erişim" ilkesinin bağlayıcı olduğu söylenebilir.

Okul kütüphanesi ise,

ilkokul ile her düzey ve türdeki orta dereceli öğretim kuruluşunda oluşan; gerek eğitimin temel ilke ve amaçları gerekse okulun özel olarak yöneldiği amaçların gerçekleşmesine yardımcı; okul eğitimi'nin önce fırsat eşitliği içinde bütünlük ve gelişen bir içerik kazanarak yürümesi, sonra da eğitim'in yaşam boyu sürecek bir kişisel etkinliğe dönüşmesini sağlamakla yükümlü hizmet birimidir (Soysal, 1998a: 181).

Halk ve okul kütüphaneleri arasındaki yakınlığın "bilgiye erişim" ilkesi temelinde yapılan tanımlar düzeyinde başladığı söylenebilir.

<sup>1</sup> Örneğin, Kültür Bakanlığı'nın 1993 yılındaki I. Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu'nda böyle bir konu hiç gündeme gelmemiştir.

Aynı yakınlığın amaçlar açısından da söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Halk kütüphanesini bilgiye yerel geçiş kapısı olarak niteleyen Unesco (1995: 66-67), bu kütüphane türünün amaçlarını da yaşam boyu öğrenme, bağımsız karar verme ve birey ile toplumsal grupların gelişmesine temel bir ortam sağlama olarak özetlemekte ve yine bu amaçları da bilgiye serbestçe ve sınırsızca erişime dayandırmaktadır. Önal (1992: 64-66)'m onbeş maddede topladığı okul kütüphanesi amaçları içinde ilk sırada "gençliğin özelliklerine uygun olarak, gereksinim duydukları bilgiye seçme, erişme, analizleme, değerlendirme ve sentezleme yöntemlerini öğretmek" yer almaktadır. Baysal (1989: 79) ise okul kütüphanelerinin amaçlarını:

- İlk ve orta öğretim okullarında ders programlarını desteklemek,
- Öğrencilerin bireysel okuma gereksinimlerine yanıt vermek,
- Onlarda okuma alışkanlığı yaratmak ve kökleştirmek,
- Kitabı ve kütüphaneyi kullanmayı öğretmek,
- Kütüphane yaşantısının getireceği olanaklardan yararlanarak toplumsal davranışları güçlendirmeye katkıda bulunmak

olarak sıralamaktadır.

## Halk Kütüphaneleri ile Okul Kütüphaneleri Arasındaki İşbirliği

### Temel Gerekçeler

Sözlük anlamıyla, işbirliği, "amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı"dır (TDK, 1983: 599). Gerekçe ise, "Gerektirici neden"dir (TDK, 1983: 440). Bu bağlamda-halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliğini zorunlu kılan nedenler anlamında algılayabileceğimiz gerekçeler için, "işbirliği" tanımını sağlam bir kuramsal zemin oluşturmada başlangıç noktası olmaktadır.

Bu iki kütüphane türünün tanım ve amaçları değerlendirildiğinde "çalışma ortaklığını" gerektirecek denli benzerliklerin/yakınlıkların bulunduğu görülmektedir. Her iki kütüphane türünün tanımında da, daha önceki bölümlerde sözü edilen ve "temel felsefe"nin kaynağı sayılan "bilgiye erişim" ilkesi belirleyici bir çerçeve çizmektedir. Yine her iki kütüphane türüne ilişkin amaçların bireysel ve toplumsal gelişmeye bilgi aracılığıyla katkıda bulunma noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Kısaca, halk ve okul kütüphanelerine ilişkin tanım ve amaçlar bu kurumların 'çıkar ortaklığı' içinde olduklarını ve bu ortaklığın "çalışma ortaklığı"ni gerektirdiğini ortaya koymakta-

dır. Bir başka deyişle, halk ve okul kütüphaneleri varlıklarını tanım ve amaçlarına uygun olarak sürdürmek istiyorlarsa işbirliği yapmak durumundadırlar.

Halk-okul kütüphanesi işbirliğini zorunlu kılan bir diğer temel neden her bir kütüphane türünün bir ülkedeki ulusal kütüphane sisteminin parçası olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Kütüphane felsefesini de belirleyen bu gerekçeye göre, bir ülkedeki ulusal kütüphane sistemi kütüphane türlerinin oluşturduğu alt sistemlerden kurulmaktadır. Sistem yaklaşımı temelinde bakıldığında, her alt sistemin (parçaların) hem birbirleriyle hem de üst sistem (bütün) ile karşılıklı etkileşimine dayalı ilişkiler sözkonusudur. Öz (1997: 332), bunu, okul, üniversite, kurum-araştırma, milli ve halk kütüphanelerinin tümünün ulusal kütüphane sisteminin birer parçası oldukları ve bunların herhangi birindeki eksikliğin doğal olarak diğerini olumsuz yönde etkileyeceği biçiminde dile getirmektedir. Bu durumda, halk kütüphanesinin okul kütüphanesini ya da okul kütüphanesinin halk kütüphanesini desteklemesi, destekleyen kütüphane türü açısından ulusal kütüphane sistemi içinde en yakın/yoğun ilişkide bulunduğu parçanın eksikliklerini gidererek bu eksikliklerden dolayı kendisine yansıyacak olumsuzlukları (ek yükü) gidermeye katkıda bulunmak anlamına gelecektir. Diğer bir deyişle, halk ve okul kütüphanelerinin gerçekleştirecekleri işbirliği ve birbirlerine verecekleri destek sonuçta kendi çıkarları için yaptıkları iş anlamına gelmektedir. Kısaca, hem kendi işlevlerini gerçekleştirmek hem de ulusal kütüphane sisteminin işleyişi açısından bu sistem içinde birbirine çok yakın iki kütüphane türü olan halk ve okul kütüphanelerinin işbirliği zorunlu görünmektedir.

İki kütüphane türü arasındaki işbirliği zorunluğunun bir başka gerekçesi "Tanım ve Amaçlar" bölümünde çok kısaca değinilen 'bilgiye erişim' ve her kütüphane türü için temel felsefenin belirleyicisi olan "bilgiye erişim ilkesinin yaşama geçirilme sürecinin niteliği" ile ilgilidir. Diğer kütüphane türlerinde olduğu gibi halk ve okul kütüphaneleri için de hizmette temel ilke bilgiye erişimin her koşulda sağlanması ve geliştirilmesidir. Önal (1992: 67)'ın okul kütüphaneleri açısından dile getirdiği "okul kütüphaneleri bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında sadece yetersiz kaldıklarından değil, kullanıcılara daha geniş kapsamlı hizmetler sağlamak için işbirliği programlarına katılmaktadırlar" saptaması halk kütüphaneleri için de geçerli görünmektedir. Aralarında yapacakları işbirliği, her iki kütüphane türünün de hizmetlerindeki yetersizlikleri gidererek, zenginleştirecek dolayısıyla etkinlik ve değerlerini artıracaktır. Baysal (1989: 79)'ın, kendi başına bir kuruluş olarak hiçbir okul kütüphanesinin bu amaçları tam olarak gerçekleştire-

tiremeyeceği belirlemesi bu gerekçeyi okul kütüphaneleri açısından somutlaştırmaktadır.

Kısaca, halk ve okul kütüphanelerinin amaçlarının dayandığı "bilgiye erişim"i gerçekleştirmenin bu kütüphane türleri arasındaki işbirliğini zorunlu kıldığı söylenebilir. Bu, o kadar öyledir ki, okul kütüphanelerinin kuruluşlarında rol oynayabilecek etkenler arasında halk kütüphanesi ağının konumu, örgütlenme biçimi, yapısı ve kadro durumu sayılmakta aynı biçimde, halk kütüphanesi sistemi oluşturulurken de okul kütüphanelerini dikkate alan ve onları teşvik eden bir anlayış söz konusu olmaktadır (Dankert, 1989: 25).

Halk ve okul kütüphanelerinde işbirliği gerekçelerinden birisi de bu kütüphanelerin gerçekleştirdikleri hizmetlerde ikilemeleri (duplikasyonu) önleme kaygısıdır. Özellikle, halk kütüphanelerinin potansiyel kullanıcı grupları arasında ilk ve orta öğretim öğrencileri de bulunmaktadır. Dolayısıyla, işbirliği eksikliği/yokluğunda bu iki kütüphane türü için kaynak ve hizmetlerde ikilemeler olmakta, bu da emek, zaman ve ekonomi açısından israfa yol açmaktadır.

Bilgiyi, yaşamın en önemli gereksinimi/aracı kılmanın altyapısal koşullarını sağlayan kütüphane kullanma alışkanlığının farklı kütüphane türlerini içeren bir süreç olması niteliği halk ve okul kütüphaneleri işbirliğinin bir başka önemli gerekçesidir. Bilgi tüketim-üretim süreci olarak da adlandırılabilir bu süreç, halk kütüphanesinin bir parçası sayılan çocuk kütüphanesi ile başlamakta, bilgiyi birey için organik gereksinim niteliğine kavuşturmakta ve çocuk kütüphanesi ile temeli atılan alışkanlığı sağlamlaştırmada önemli roller oynayan okul kütüphanesi ile gelişmekte ve özellikle örgün eğitim ile ilişki kesildiğinde devreye giren halk kütüphanesi ile pekişip, sürmektedir. Bu nedenle, halk ve okul kütüphanesi bireylerde ve toplumda kütüphane kullanma alışkanlığı yaratma ve dolayısıyla onların "kütüphane bilinci"ni biçimlendirmede etkili olan sürecin birbirini izleyen parçalarıdır/aşamalarıdır. Aralarındaki işbirliği eksikliğinin/yokluğunun süreci sekteye uğratacağı, bunun da her iki kütüphane türüne zarar vereceği açıktır.

Sonuç olarak, halk-okul kütüphanesi işbirliğini zorunlu kılan nedenleri/gerekçeleri;

- a) Tanım ve amaçlardaki ilkesel benzerlik,
- b) Temel hizmet felsefelerindeki ortaklık,
- c) Ulusal kütüphane sisteminde alt sistemler olarak aralarında görülen yakınlık ve etkileşim,
- ç) Bilgiye erişim sürecinin niteliği,

- d) Bilgiyi bireyin/toplumun yaşamına sokmada altyapısal koşul olarak kütüphane kullanma alışkanlığı edinme sürecinin niteliği olarak özetleyebiliriz.

### **Halk ve Okul Kütüphaneleri Arasındaki İşbirliğinin Niteliği ve Alanları**

Halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliği çabalarının özellikle 1970'li yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. Belirli bir durgunluk döneminden sonra bilgi ağlarının gündeme gelmesiyle ilişkiler zorunlu olarak yeniden gelişmeye başlamıştır.

Halk ve okul kütüphaneleri arasındaki ilişkilerin niteliğini ve düzeyini her ülkenin sosyo-ekonomik ve yönetsel koşulları belirlemektedir. Sözü edilen ilişkiler bazı ülkelerde resmi (yasal dayanaklar temelinde) olarak yürütülürken, bazı ülkelerde de resmi olmayan yani uygulama temelinde yürütülebilmektedir. Ancak genelde önerilen ilişkilerin uygulama çerçevesindeki gönüllülükten çok, yasal zorunluluk ve denetim temelinde yürütülmesidir. Yine, sözü edilen ilişkilerde genelde halk kütüphanelerinin/kütüphaneciliğinin okul kütüphanelerinin/kütüphaneciliğinin "ateşleyicisi" olduğu dile getirilmektedir (Dankert, 1989: 31). Bir başka deyişle, halk-okul kütüphaneleri işbirliğinde öncülük, yetki ve sorumluluğun genelde halk kütüphanelerinde olduğu söylenebilir. Hatta bazı ülkelerde halk kütüphaneciliğinin okul kütüphaneciliğini biçimlendirdiği, okul kütüphanelerinin halk kütüphanelerinin birer kolu (şubesi) olarak görev yaptığı belirtilmektedir (Dankert, 1989: 30-32). Ayrıca, okul kütüphanelerinin halk kütüphane sistemi içinde kalması gereğini savunanlar bulunmaktadır (Rostrup 1979: 124-127). Kuşkusuz, halk ve okul kütüphaneleri bağımsız olarak da işbirliğine girebilmektedirler. İşbirliğinin gereği konusundaki görüş birliği dikkati çekmektedir (Soysal, 1964: 69; Gummerman, 1989: 102).

Austen (1989: 46-47), işbirliği sürecini halk kütüphaneleri açısından üç aşamada değerlendirmektedir:

1. **Aşama:** Okullarla ilişkiye geçmek.
2. **Aşama:** Öğretmenleri okul ile halk kütüphanesi işbirliğinin önemi-ne inandırmak.
3. **Aşama:** Öğretmenleri sınıflarıyla birlikte halk kütüphanelerine davet etmek.

İşbirliğine çok daha genel çerçevede yaklaşan Galler (1986: 40-41) işbirliği programlarında uyulması gereken temel koşulları şöyle açıklamaktadır:

1. İşbirliği ve paylaşım isteği.
2. Ortak kurallar ve hizmet anlayışında birleşilmesi.
3. Yasal dayanakların oluşturulması.
4. Kütüphanelerin bağlı oldukları kuruluşlardan destek ve eşgüdümün sağlanması.
5. İşbirliğine katılan kütüphaneler arasında karşılıklı iyi niyet, anlayış ve işbirliğini sürdürme isteğinin bulunmasıdır.

Kanımızca, bir ülkede halk-okul kütüphaneleri ilişkilerine/işbirliğine ilişkin bir eylem planı için başlangıç aşamasında şu noktaların gözden geçirilmesi ve ilgili belirlemelerin yapılması gerekmektedir:

1. Ülkedeki halk ve okul kütüphanelerinin nicelik ve niteliği. Halk ve okul kütüphane sistemlerinin durumu.
2. Ülkede halk-okul kütüphaneleri ilişkilerinin/işbirliğinin geçmişi.
3. Ülkede halk-okul kütüphaneleri ilişkilerinin bugünkü düzey ve niteliği.
4. Bu alanda geleceğe yönelik eğilimler.
5. İşbirliğinin önündeki engeller.
6. Kısa, orta ve uzun vadeli işbirliği alanları
7. İşbirliği için öneriler.

Genelde, sahip olunan temel hizmet felsefesinin ve bilgiye erişimi en geniş ölçüde gerçekleştirme, hizmeti geliştirme, kaynak ve hizmetlerdeki ikilemeyi engelleme, bilgi-toplum ilişkisinde altyapısal süreci koparmama kaygılarının zorunlu kıldığı işbirliğinde çeşitli alanlar söz konusu olmaktadır. İşbirliğinin düzeyi ve niteliği gibi, işbirliği alanlarını da her ülkenin özgün koşulları belirlemektedir. Ancak, hemen her ülkede yoğunlaşılacak başlıca işbirliği alanları şunlardır:

- a. Derme oluşturma ve geliştirmede işbirliği.
- b. Karşılıklı kaynak ödünç alma-vermede işbirliği.
- c. Personel eğitme-yetiştirmede işbirliği.
- ç. Eğitimsel, sosyal ve kültürel etkinliklerde işbirliği.
- d. Hizmet programlarının hazırlanması ve yürütülmesinde işbirliği.
- e. Projelerde işbirliği.
- f. Bütçe yönetiminde işbirliği.



Önal (1992: 68), halk kütüphanelerini, okul kütüphaneleri ile en yaygın işbirliği yapan kurumlar olarak nitelemekte ve işbirliğinde halk kütüphanelerinin aşağıda belirtilen alanlarda etkinlikler gösterdiklerini belirtmektedir:

1. Halk kütüphaneleri hizmetlerini tanıtmak amacıyla düzenli aralarla geziler, gösteriler düzenleyerek ve isteyenler üye yapılarak ilgilerin daima canlı tutulmasını sağlamaktadır.
2. Sergiler, konferanslar, yarışmalar, yazarlarla söyleşiler, kurslar gibi çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetler düzenlemektedir.
3. Okul kütüphanelerine yayın listeleri göndermektedir.
4. Okuma rehberliği yapılmaktadır.
5. Gereksinimlere uygun bilgi kaynakları sağlanmaktadır.
6. Okul kütüphanecileriyle düzenli aralıklarla mesleki konular ve güncel sorunlarla ilgili toplantılar düzenlenmektedir (Önal, 1992: 68).

Bunun dışında, örneğin Miller (1987: 26-28), kütüphane kullanım programları, güncel duyuru hizmeti, öğretmen ve okul kütüphanecileri için ortak çalışmalardan söz etmektedir.

Son yıllarda enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucu ortaya çıkan enformasyon ağları, işbirliğini, diğer kütüphane türlerini de kapsayacak biçimde zorunlu duruma getirmiştir. Özellikle, kütüphanecilik alanında gelişmiş ülkelerde enformasyon ağları halk-okul kütüphanesi işbirliğinin yeni biçimi olarak göze çarpmaktadır. Halk ve okul kütüphanelerini aynı elektronik sisteme dahil etme çalışmaları yapılmaktadır. Bu tür işbirliğinde her katılımcı kütüphane kayıtlarının geriye dönüşlü olarak yeni biçime dönüştürülmesinden, iletişim hatlarının kira ücretlerinden ve kaynaklara barkod verilmesinden sorumlu olmaktadır (Gunter, 1995: 3-9). Teknik işlemlerde de büyük kolaylıklar sağlayan elektronik işbirliği için Purcell (1987) on ilkokul, iki ortaokul, iki kolej ve bir halk kütüphanesinin yer aldığı bir ağı örnek göstermektedir.

Kuşkusuz elektronik işbirliği genelde kütüphane alt yapısı sağlam ve ekonomik olanakları geniş ülkeler için söz konusu olabilecektir. Henüz, kütüphane hizmetlerinin geleneksel nitelik taşıdığı ülkelerde işbirliği genelde derme geliştirme, kütüphaneler arası ödünç verme, teknik hizmetlerde yardımlaşma, ortak etkinlikler gerçekleştirme noktalarında yoğunlaşmaktadır (Soysal, 1964: 75; Rostrup, 1979: 124-127; Dankert, 1989, 1964: 75; Garland, 1989: 326-328).

## Halk-Okul Kütüphaneleri İşbirliğinde Güçlükler ve Riskler

Bir ülkede halk-okul kütüphaneleri işbirliğinin gerçekleşmesinde, o ülkenin başta eğitim-kültür yapısı, ekonomik olanakları olmak üzere, halk ve okul kütüphanelerinin sayısal ve gelişmişlik düzeyleri belirleyici olmaktadır.

Bilgiyi bireyin yaşamı için organik bir gereksinim durumuna getirmede hiçbir başarı şansı bulunmayan tek kitaba-ezbere dayalı eğitim sisteminin var olduğu bir ülkede, bu yapı, okul kütüphanesine, doğal olarak "olsa da olur, olmasa da olur bir ayrıntı" yaklaşımıyla yansıyacaktır. Yine, Soysal (1998: 217)'in deyişiyle "kütüphane kurumunu kültür dokusunun hiçbir tür ve düzeyine organik biçimde yerleştirememiş bir toplumda" halk kütüphanesine ilişkin yaklaşım da benzer nitelik taşımaktadır. Kütüphanenin bir kurum olarak gereksinim niteliği gösteremediği böyle bir ülkede/toplumda, bu durum halk-okul kütüphaneleri işbirliğinin en üst düzeydeki çerçeve olarak kabul edilebilecek başlıca engelidir. Halk-okul kütüphaneleri işbirliğinde "yapı ve bilinç etkeni" olarak adlandırılabilen bu engelin yasal alana yansması bu kütüphane türleri açısından bir diğer olumsuzluğun kaynağı olmaktadır. İlgili kütüphane türleri için yasal dayanaklar/olanaklar yaratılamamakta ve gelişim kendiliğindenliğe bırakılmaktadır. Yani, halk ve okul kütüphaneleri için birer yasa çıkarılma gereği duyulmamakta, yasal dayanaksızlık ise kütüphanelerin gelişim, dolayısıyla işbirliğini engellemektedir.

Halk-okul kütüphaneleri işbirliğinde bir diğer güçlük/engel, bir ülkede hem halk ve hem de okul kütüphanelerinin nicelik ve özellikle nitelik açısından yeterli gelişmeyi gösterememiş olmalarıdır. Gelişmemiş iki kurumun işbirliği sanılandan çok daha zor olmakta ve bu işbirliği kurumlara en azından yarar sağlayamamaktadır. Bir başka deyişle, gelişmiş halk ve okul kütüphanelerinin işbirliği olanakları daha geniş olmaktadır. Nicelik ve nitelik, işbirliğinin boyutlarını belirlemektedir. Kısaca, sağlıklı bir işbirliği için yeterli sayıda ve nitelikli halk ve okul kütüphanesi bulunması gerekmektedir.

Kütüphane türlerinden birisinin görece gelişmiş, diğersinin gelişmemiş olması işbirliği için bir başka güçlük ve risk anlamına gelecektir. Bu durumda, işbirliğinin olumsuz etkisi özellikle görece daha iyi durumda olan kütüphanede görülecek, bu kütüphane diğersinin eksikliklerini tamamlama ve giderek onun da işlevini üstlenme noktasına gelebilecektir. Oysa, işbirliğinin temel amacı ortak yarar ve işbirliği yapanların her birisi için daha iyi hizmet olanağı elde etmektir. Sözü edilen nitelikteki işbirliği bir süre sonra gelişmemiş kütüphane türü için kazanç, diğeri için zarar anlamına gelecek bu koşullarda işbirliğini sürdürmek de olanaksızlaşacaktır. Hiçbir işbirliği tek

tarafli özveriye dayali olarak sürdürülemez. Kısaca, farklı gelişmişlik düzeylerine sahip kütüphane türleri arasındaki işbirliği özellikle görece gelişmiş kütüphane açısından bir risk olacaktır.

Sagna (1992: 109), her bir kütüphane türünün farklı yönetim birimlerine bağlı olmasının işbirliğini riske sokan bir durum olduğundan söz etmektedir. Özellikle, yasal dayanaklar temelinde gerçekleştirilemeyen işbirliğinde ilgili kütüphane türlerinin bağlı olduğu yönetimler kendi çıkarını ortak çıkarın önüne koyma eğilimine girebilir ya da aynı konuda farklı düşünce ve tutumlara sahip olabilirler. Bu farklı tutumların işbirliğine yansımaları olumsuz olacak ve işbirliği tutarsızlaşacaktır. İşbirliğinin niteliği ve sınırları yönetime/yöneticilere göre değişebilecektir.

## **Halk ve Okul Kütüphaneleri İşbirliğinde Türkiye'de Durum**

### **Sorunun Boyutları**

Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri işbirliği sorununu irdeleyebilmek için, öncelikle, halk ve okul kütüphanelerine ilişkin niceliksel durumu bazı temel verilerle ortaya koymak gerekli görünmektedir.

1997 itibariyle Türkiye'de Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 72'si çocuk, 12'si yazma-eser ve 1186'sı halk kütüphanesi olmak üzere toplam 1270 kütüphane bulunmaktadır. 849 ilçeden 212'sinde kütüphane yoktur. 1270 kütüphane ve merkezde çalışan toplam personel sayısı 3303'tür. Bir kütüphaneye ortalama 2.6 personel düşmektedir. 1992 yılında 4107 olan personel sayısı (boş kadrolarla birlikte) 1997 yılında 849 (%21) azalarak 3258'e düşmüştür. Tek personel ile hizmet veren kütüphane sayısı 225, personeli olmadığı için kapalı bulunan kütüphane sayısı da 49'dur. 1997 yılı itibariyle gereksinim duyulan kadro sayısı 2010'dur. Kütüphanelerde halen çalışan personelin yalnızca %13'ü kütüphanecidir. Toplam 279 kütüphane müdürünün yaklaşık %20'si kütüphanecilik bölümü mezunudur. 1270 kütüphane binasından yalnızca 197'sinin (%15.5) mülkiyeti Kültür Bakanlığı'na aittir. Halk kütüphanelerine 1996 yılı sonu itibariyle kayıtlı üye sayısı (gerçek kullanıcı) 1.004.681'dir. Bu durumda, Türkiye'de nüfusun yalnızca %1.6'sı halk kütüphanesini kullanmaktadır. 1996 yılı sonunda halk kütüphanelerindeki toplam kitap sayısı 10.899.127'dir. Halk kütüphanelerine kayıtlı üyeler bir yılda ortalama 4 kitap ödünç almışlardır.<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Halk kütüphanelerine ilişkin istatistiksel bilgiler Temmuz 1997'de Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Türkiye'deki halk kütüphanelerinde mevcut durumu ana hatlarıyla ortaya koyan yukarıdaki veriler, olası bir halk-okul kütüphaneleri işbirliğinin sınırlarını belirleme ve bu işbirliği için halk kütüphanelerine ilişkin alt yapısal durumu irdeleme açısından önem taşımaktadır.

Duruma bir de okul kütüphaneleri açısından bakabiliriz. 1995-96 öğretim yılı itibariyle ilk ve ortaöğretime ilişkin temel veriler şöyledir:

	<b>Okul Sayısı</b>	<b>Öğrenci Sayısı</b>	<b>Öğretmen Sayısı</b>	<b>Okullaşma Oranı<sup>3</sup></b>
İlkokul	49.240	6.403.300	231.900	90.7
Ortaokul	9.385	2.296.386	70.345	65.8
Lise	4.987	2.162.865	145.241	49.5
<b>Toplam</b>	<b>63.612</b>	<b>10.862.551</b>	<b>447.486</b>	

**Tablo 1.** Türkiye'de Eğitimin Niceliksel Durumu

**Kaynak:** DİE (1997a); DİE (1997b)

Elde edebildiğimiz en son verilere (1994 yılı) göre Türkiye'de toplam 5094 okul kütüphanesi bulunmaktadır. Bu kütüphanelerdeki toplam kitap sayısı 9.234.000'dir (TKD, 1995:22).

Gerek halk, gerekse okul kütüphanelerine ilişkin veriler çerçevesinde şu noktaların altı çizilebilir:

1. Türkiye'de yaklaşık 50.000 kişiye 1 halk kütüphanesi, 2150 öğrenciye 1 okul kütüphanesi düşmektedir.
2. 0-6 yaş oranı nüfus ile ilk ve ortaöğretim çağındaki nüfus çıkarıldığında halk kütüphanelerinden hizmet bekleyen nüfus yaklaşık 40 milyon, okul kütüphanelerinden hizmet bekleyen öğrenci sayısı yaklaşık 11 milyondur.<sup>4</sup> Yani, halk-okul kütüphaneleri işbirliğinden etkilenecek nüfus aslında Türkiye nüfusunun tamamıdır.
3. Türkiye'deki okulların<sup>5</sup> yalnızca %8'inde kütüphane bulunmaktadır. Bu, okulların %92'sinin kütüphane hizmetleri ile ilgili olarak halk

<sup>3</sup> 1994-1995 öğretim yılı itibariyle

<sup>4</sup> 0-6 yaş grubunun halk kütüphanesi hizmetinden yararlanmadığı ve okul çağındakilerin ağırlıklı okul kütüphanelerinden yararlanmaları gerektiği varsayılırsa.

<sup>5</sup> İlk ve orta dereceli.

- kütüphaneleri ile işbirliği yapma olanağına sahip olmadığı anlamına gelmektedir.
4. İçinde halk kütüphanesi olmadığı düşünülürse 212 ilçede de bu nedenle halk-okul kütüphanesi işbirliği gerçekleşemeyecektir.
  5. Varolan duruma göre, 1270 halk kütüphanesi 5094 okul kütüphanesi ile; kurum bazında en yetkili yöneticiler olarak 1270 halk kütüphanesi müdürü de 5094 okul müdürü ile işbirliği yapma olanağına sahiptir.
  6. Kütüphanesi bulunmayan 58.510 okula ait yaklaşık 9.900.000 öğrencinin, okul kütüphanesi yokluğundan; okullaşma oranları dikkate alındığında ise ilkokul çağındaki nüfusun %9'unun, ortaokul çağındaki nüfusun %34'ünün ve lise çağındaki nüfusun %50.5'inin okulla ilişkileri olmadığından potansiyel halk kütüphanesi kullanıcıları olduğu söylenebilir. Ayrıca varolan okul kütüphanelerinin de genelde nitelsiz ve işlevsiz oluşları nedeniyle, bu okul öğrencilerinin de görece iyi durumda olan halk kütüphanelerine geldikleri bilinen bir gerçektir.
  7. Halk-okul kütüphaneleri işbirliğinde tüm halk kütüphanesi çalışanları ile okul kütüphanesi çalışanları, okul müdürleri ve öğretmenlerin rol alması gerektiği düşünülürse işbirliğinin boyutları daha çarpıcı olmaktadır.

Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri işbirliğine yönelik oluşturulacak bir eylem planında temel alınacak verilerin oluşturduğu niceliksel durum genel hatlarıyla böyledir. Niteliksel durum ise kısaca şöyle özetlenebilir: Varolan okul kütüphanelerinin büyük bölümü okul yönetimlerinin duyarsızlığı, personel, bütçe ve yer yokluğu, verilen personelin de genelde uzman olmayışı nedenleriyle son derece işlevsiz dolayısıyla nitelsizdir. Görece iyi durumda olsalar da, Türkiye nüfusunun %1'ine ulaşabilen, potansiyel kullanıcısı halk olmasına karşın çok büyük ölçüde öğrenciler tarafından kullanılan halk kütüphaneleri de, istisnalar hariç, temel felsefeleri açısından işlevsiz ve nitelsiz kurumlardır.

Bu durumda, eğer varolan koşullar çerçevesinde işbirliğini gerçekleştirmeyi düşünüyorsak Türkiye'de nicelik ve nitelik açısından yetersiz iki kurumun işbirliğinin söz konusu olacağını gözden kaçırmamalıyız. Oysa, sağlıklı olan işlevsel ve nitelikli iki kurumun işbirliğidir. Bu çerçevede, uzun vadeli görünse de, doğru yaklaşımın, öncelikle her iki kütüphane türünü kendi içlerinde işlevsel kılıp daha sonra işbirliğini düşünmek olduğu söylenebilir.

## **Türkiye'de Halk-Okul Kütüphaneleri İşbirliği: Olanaklar ve Sınırlar**

Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri ilişkilerinin niteliğine ilişkin olarak yıllardır söylenen ve doğruluk payı bir hayli yüksek olan bir gerçek vardır: Çoğu okulda kütüphane olmayışı, varolan okul kütüphanelerinin de yetersiz ve işlevsiz olmaları nedeniyle, halk kütüphaneleri kendi niteliklerinden uzaklaşarak okul kütüphanesi işlevi görmektedirler. Giriş bölümünde bu durumun kuramsal temeli belirtilmiş ve her bir kütüphane türünün bütünü bir parçası olduğu ve bir parçadaki eksikliğin/olumsuzluğun kendine en yakın olandan başlamak üzere diğer parçalara yansıtacağı söylenmişti. Türkiye'de halk kütüphanelerinin okul kütüphanesi kaynaklı yaşadığı sorunların temeli budur. Bu durumda akla şu sorular gelmektedir:

1. Halk-okul kütüphaneleri işbirliği, hem halk hem de okul kütüphanelerinin işlevselliklerinin sağlanması sorunun çözümüne nasıl ve ne oranda çözüm getirecektir? Getirecek midir?
2. Sorunun temelli (uzun vadeli) ve geçici çözümü nasıl olacaktır?
3. Verili koşullarda işbirliği yapılabilir mi/yapılmalı mı? Bu işbirliğinin her iki kütüphane türü açısından olumlu/olumsuz yanları var mıdır?
4. Kısa vadeli ve uygulama kaynaklı işbirliği alanları neler olabilir?

Yukarıdaki soruların yanıtları daha önceki bölümlerde sunulan bir işbirliği programındaki temel koşulların Türkiye'ye ilişkin varlık dereceleri değerlendirildiğinde bulunabilecektir. Bunun dışında, yine işbirliği için bir eylem planındaki temel noktaların Türkiye'ye ilişkin olarak sınanması gerekecektir. Sırasıyla ve kısaca inceleyelim:

### **İşbirliği ve Paylaşım İsteği**

Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri arasındaki işbirliği ve paylaşım isteğinin varlığı/yokluğu ve derecesi iki düzeyde ele alınabilir:

1. En yüksek yönetim birimleri arasındaki istek (Kültür Bakanlığı-Milli Eğitim Bakanlığı)
2. Daha alt kademelerdeki yöneticiler ile mesleki sorumlular arasındaki istek (iller-ilçelerde Kültür Müdürleri-Milli Eğitim Müdürleri; Okul ve Kütüphane Müdürleri ile halk ve okul kütüphanecileri)

Elbette sözü edilen kurumlar arasındaki işbirliğinde belirleyici olan bakanlıklar düzeyindeki bilinçli-süreklî istektir. Bu düzeyde yaratılan istek aşağıya yansımaya olacaktır. Türkiye'de işbirliği sorununun temel kaynaklarından birisi bu isteğin önce bakanlıklar sonra da uygulamacılar düzeyinde yaratılmamış olmasıdır. Kısaca, alt kademelerde (kütüphaneciler arasında) istisnai nitelikte görülenler dışında, bu iki kütüphane türünün üst ve alt yönlendiricileri arasında işbirliği ve paylaşım isteği bulunmamaktadır.

### **Ortak Kurallar ve Hizmet Anlayışında Birlik**

Türkiye'de bir sorun olarak görülüp, üzerinde tartışılarak çözüm üretme eğilimine hiç girilmediğinden gerek hizmete ilişkin ortak kurallar belirlemede, gerekse ortak bir hizmet anlayışına ulaşmada yaşanmış bir gelişmeden söz etmek olanaklı değildir. Aynı ortak amaca hizmet edildiği anlayışı bir yana, her iki kütüphane türü (üst ve alt kademelerde) birbirini neredeyse birer rakip olarak görmektedir. Yöneticiler ve kütüphaneciler olarak temel felsefe eksikliği işbirliği için bilinçsel altyapı yoksunluğu anlamına gelmektedir. Elbette, alt kademelerde istisnai işbirliği çabaları bulunmakta ancak bunlar sonucu etkileyici olamamaktadır.

### **Yasal Dayanakların Oluşturulması**

Türkiye'de bu çalışma konusu ile ilgili ve dolayısıyla halk-okul kütüphaneleri işbirliğine yasal dayanak olup-olamayacakları tartışılacak ikisi halk kütüphaneleri ikisi de okul kütüphaneleriyle ilgili dört yönetmelik bulunmaktadır.<sup>6</sup> Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği (Halk... 1982: 24)'nin 12. Madde (i) fıkrasında, halk kütüphanelerinin, çevresindeki eğitim, öğretim, sanat, kültür kuruluşları ile kütüphane hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönünde işbirliği olanaklarının araştırılabileceği belirtilmektedir. Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği (Halk... 1981: 27)'nin 4. Madde (j) fıkrasında, halk kütüphanelerinin bulunulan yerdeki diğer kuruluşlara ait kütüphanelerde görevli personele, başvuruları halinde staj yapma olanağı sağlaması bir görev olarak tanımlanmaktadır. Okul kütüphaneleri ile ilgili yönetmeliklerde işbirliğine yasal dayanak olabilecek herhangi bir madde görünmemektedir. Ancak, Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği (Okul...

6 "Halk ... (1981); "Halk ..., (1982); "Okul..., (1976) "Okul ..., (1977).

1976:2)'nin 3. maddesi bütün okullarda birer okul kütüphanesi kurulma zorunluluğunu açıkça dile getirmektedir.

Bu çerçevede bir değerlendirme yapıldığında işbirliği açısından sağlam ve ayrıntılı bir yasal dayanağın olduğunu söylemek güç görünmektedir. İşbirliğinde halk kütüphanelerine ilişkin dolaylı bir madde söz konusu iken, okul kütüphaneleri için bu anlamda herhangi bir yasal dayanak bulunmamaktadır. Bunun da ötesinde Türkiye'de yönetmelikte zorunlu sayılmasına karşın 63.000 okuldan 5000'inde kütüphane olması yönetmeliklerin bağlayıcılığını ve etki gücünü de tartışılır kılmaktadır.

### **Kütüphanelerin Bağlı Oldukları Kuruluşlardan Destek ve Eşgüdümün Sağlanması**

"İşbirliği ve paylaşım isteği" bölümünde de belirtildiği üzere işbirliğindeki sorunun kaynağı halk ve okul kütüphanelerinin bağlı oldukları Bakanlıkların ilgili birimlerinin bu konuyu çözümlenmesi gereken bir sorun olarak görme anlayışına sahip olmamalarıdır. Bu bilinç eksikliğinin uygulamaya yansması destek ve eşgüdüm yokluğu/yetersizliği biçiminde olmaktadır. Destek ve eşgüdüm yokluğu ise kabul edileceği üzere işbirliğinin en büyük engeli-  
dir.

### **Kütüphaneler Arasında Anlayış ve İşbirliğini Sürdürme İsteği**

Türkiye'de bugünkü koşullarda yapılacak bir işbirliğinin halk kütüphanelerine tek taraflı bir ek yük getireceği olasılığı/gerçeği işbirliği konusunda özellikle halk kütüphanelerinin yeterli bir anlayış ve isteğe sahip olamamasına neden olmaktadır. Genelde eşit sorumluluk ve katkı temelinde gerçekleştirilecek işbirliğinde kütüphanelerin ve kütüphanecilerin istekli olmamaları için geçerli bir gerekçe olmayacaktır. Ancak bugün için böyle bir anlayıştan uzak olunduğu söylenebilir. Bu kütüphane türleri arasında ciddi bir işbirliği olmadığından işbirliğini sürdürme isteğinin varlığını değerlendirmek olanaklı görünmektedir.<sup>7</sup>

İşbirliğindeki temel koşullar dışında Türkiye'ye ilişkin bazı noktaların daha gözden geçirilmesinde yarar bulunmaktadır.

<sup>7</sup> Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri arasındaki işbirliğine ilişkin fiili durumun kurama da yansiyebileceği görülmektedir. Örneğin; Önal (1997)'m, Türkiye'deki okul kütüphanesi sistemine ilişkin önerisinde okul kütüphanesinin halk kütüphanesi ile bağlantısı bulunmaktadır.



- Halk kütüphanelerinin görece olumlu koşullara sahip olmasına karşın, hem halk hem de okul kütüphaneleri sağlıklı bir işbirliğinin gerektirdiği niceliksel ve niteliksel yeterliliğe sahip görünmemektedir. Bu durumda yapılacak bir işbirliği, durumu "daha az kötü olanın" "durumu kötü olana" yardım etmesi niteliği taşıyacaktır ki, bu, işbirliği anlamına gelmemektedir.
- Türkiye'de bugüne kadar halk-okul kütüphaneleri arasında ciddi-sürekli bir işbirliği çabası olmamıştır.
- Aynı biçimde, istisnaları dışında bugün de böyle bir işbirliğinden söz edilemez.
- Halk-okul kütüphanelerinin işbirliği yapması konusunda geleceğe yönelik olumlu bir eğilim görülmemektedir.

Bugünkü koşullarda, Türkiye'de halk-okul kütüphaneleri arasında gerçekleştirilecek işbirliğinin temelsiz olacağı, işlemeyeceği ve özellikle halk kütüphanelerinin yükünü bir hayli artıracığı doğrudur. Doğru olan bir başka nokta da, bu koşullarda yapılan bir işbirliğinin Türkiye'de halk ve özellikle okul kütüphanelerinin sorunlarını çözmeye anlamlı katkısının olamayacağıdır. Ancak, bu doğruların "Türkiye'de halk ve okul kütüphaneleri günümüz koşullarında işbirliği yapamaz ya da yapmamalıdır" yaklaşımını ege-men kılmaması gerekmektedir. Bir halk kütüphanesinin bütün olanaksızlıklarına karşın çevresindeki okul kütüphaneleriyle işbirliğine gitmesi, okul kütüphanelerinin dermelerini ödünç verme ile desteklemesi, elemanlarını eğitmesi, teknik yardımda bulunması, ortak etkinlikler gerçekleştirilmesi kendisine de çeşitli yararlar sağlayabilecektir. En azından halk kütüphanelerine okul amaçlı gelen öğrencilerin bir bölümünü okul kütüphanesine yönlendirmiş, bu anlamda yükü azalmış olacaktır. Ayrıca, öğrencilerin halk kütüphanesinin okul kütüphanesinden farklı olduğu, farklı amaçlarla kullanılması gerektiği bilincine, yani doğru bir halk kütüphanesi bilincine sahip olmalarına katkıda bulunacaktır.

Kısaca, olanakları görece iyi olan halk ve okul kütüphanelerinin bu koşullarda dahi işbirliği yapmaları ortak çıkarlarına uygun görünmektedir.

## **Sonuç ve Öneriler**

Türkiye'de halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliğinin önündeki temel engel bilgi'yi bireyin/toplumun yaşamına organik olarak sokma niteliğine sahip olamayan eğitim yapısı ile kültür dokusunun yarattığı "bilgi soru-

nu"dur. Bu sorunun, işbirliğine çeşitli biçimlerde yansıdığı söylenebilir. "Kütüphane olmasa da olur" ve/veya "kütüphane nasıl olursa olsun" yaklaşımının hemen her düzeyde benimsenmiş olması bu yansımanın tipik örneğidir. "Kütüphane olmasa da olur" anlayışını yaratan eğitim-kültür yapısının var olduğu bir ülkede halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliği için "olmazsa olmaz" anlayışının bulunmasını ve bu yönde çaba harcanmasını beklemek gerçekçi görünmemektedir.

Bu çalışma çerçevesinde ulaştığımız sonuçları kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1. Diğer kütüphane türleri gibi halk ve okul kütüphanelerinin de temel hizmet felsefesi "bilgi erişim" ilkesinin belirlediği bilgi ile toplumu buluşturmadır.
2. Halk ve okul kütüphaneleri bir ülkedeki ulusal kütüphane sisteminde birbirine en yakın duran iki kütüphane türüdür.
3. Halk ve okul kütüphanelerinin tanım ve amaçlarındaki özsel benzerlik aralarında kurmaları gereken işbirliğinin kuramsal temelini oluşturmaktadır.
4. Halk ve okul kütüphaneleri işbirliğini zorunlu kılan birçok neden bulunmaktadır.
5. Halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliğinde sorumluluk ve öncülük daha çok halk kütüphanelerine düşmektedir.
6. Halk ve okul kütüphaneleri arasında gerçekleştirilecek işbirliğinde öncelikle sağlanması/temel alınması gereken bazı koşullar vardır.
7. Halk ve okul kütüphanesi arasında birçok işbirliği alanı bulunmaktadır.
8. Enformasyon teknolojisi, gelişmiş ülkelerde diğer kütüphane türleriyle birlikte halk-okul kütüphaneleri işbirliğini zorunlu kılmaktadır.
9. Bir ülkede halk-okul kütüphaneleri işbirliğini engelleyen temel etken bu kütüphanelerin gelişme kaynağı olan eğitim-kültür yapısının niteliksizliğidir.
10. Gelişmemiş/az gelişmiş iki kurumun işbirliği sağlıklı sonuçlar veremez. Aynı biçimde farklı gelişme düzeyindeki iki kurumun işbirliği daha gelişmiş kurum açısından olumsuz sonuçlar yaratabilir.
11. Türkiye'de halk kütüphanelerinin görece iyi durumda olmalarına karşın, hem halk ve hem de okul kütüphaneleri nicelik ve nitelik açısından oldukça yetersiz durumdadırlar.
12. Türkiye'de halk kütüphaneleri okul kütüphanelerinin işlevlerini yüklenmişlerdir.

13. Türkiye'de halk ve okul kütüphaneleri arasında geçmişten bu yana anlamlı/temelli bir işbirliği çabası görülmemiştir.
14. Türkiye'de üst düzey yetkililerin genelde kütüphanelerin özelde de halk ve okul kütüphanelerinin bir ülke için önemini yeterince kavrayamamış olmaları işbirliğinin büyük engeli olmaktadır.
15. Türkiye'de halk ve okul kütüphaneleri arasında;
  - a. İşbirliği ve paylaşım isteği,
  - b. Ortak kurallar ve hizmet anlayışı,
  - c. Yasal dayanaklar,
  - ç. Bağlı olunan üst yönetsel kurumlardan beklenen destek,
  - d. Karşılıklı anlayış açılarından işbirliği altyapısı bulunmamaktadır.
16. Tüm olumsuz koşullara karşın, uygun nitelikteki halk ve okul kütüphanelerinin çeşitli hizmet alanlarında işbirliği yapması Türkiye'de kütüphane hizmetlerine o yöre için yarar sağlayabilecektir.

Bu genel sonuçlara dayanarak bazı önerilerde bulunulabilir.

- Diğer kütüphane sorunları gibi Türkiye'de halk ve okul kütüphaneleri arasındaki işbirliği sorununun köklü çözümünde, 'bilgi'yi eğitim ve kültür yapısının organik parçası kılma sorununun çözümüne bağlı olduğu unutulmamalıdır.
- Türkiye'de özellikle okul, ancak aynı zamanda halk kütüphaneleri/kütüphaneciliği geliştirilmelidir. Bugünkü koşullarda bu iki kütüphane türü arasında gerçekleştirilecek herhangi bir işbirliğinin sorunu çözümlenmeye anlamlı katkısının olmayacağı bilinmelidir.
- Üst düzey anlaşmanın somut ürünü, işbirliği için sağlam bir yasal dayanak olmalıdır.
- İlgili kütüphane türleri arasındaki uzun, orta ve kısa vadeli işbirliği programları yapılmalı, işbirliğindeki alanlar öncelik sırasına göre belirlenmelidir.
- Gerçekleştirilecek işbirliğinin her iki kütüphane türüne de yarar sağlamanın zorunluluğu gözden kaçırılmamalıdır.
- Yukarıda sıralananların en azından yakın bir süreçte gündeme gelebileceği gerçeğinden hareketle, kendini bu konuda yeterli ve istekli gören kütüphanelerin/kütüphanecilerin bugünkü koşullarda bireysel nitelikte de olsa işbirliği çabasına girmeleri gerekmektedir.

Kütüphanecilik mesleğinde "işbirliği", sınırlı bir yardımlaşma yaklaşımından çok bir bakış açısı ve felsefedir. Birçok dönemin yaşanmasının ardından en gelişmiş ülkelerde dahi yeniden "işbirliği" noktasına gelmiş olması

bu bakış açısının sağlamlığını ve zenginliğini göstermektedir. Bu nedenle, sağlıklı koşullarda gerçekleştirilecek işbirliğinin her kütüphane türü için anlamlı bir kazanç olacağı açıktır.

## Kaynakça

- Austen, B. (1989). Türk ve Alman gençleriyle Duisburg Şehir Kütüphanesinde yapılan çalışmalar", *Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde gençlere yönelik kütüphane hizmetleri içinde* (38-56). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Baysal, Jale (1989). "Okul kütüphaneleri Türkiye için ne yapabilirler?", *Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde gençlere yönelik kütüphane hizmetleri içinde* (79-91). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Dankert, Birgit (1989). "Almanya Federal Cumhuriyeti'nde okul kütüphaneciliği", *Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde gençlere yönelik kütüphane hizmetleri içinde* (23-37). Ankara: Kültür Bakanlığı
- DİE (1997a). *Milli eğitim istatistikleritörgün eğitim:1995-1996*. Ankara: DİE
- (1997b). *Türkiye istatistik yıllığı 1996*. Ankara: DİE
- Ersoy, Osman (1966) *Halk kütüphanelerimiz üzerine bir araştırma*. Ankara: Güven Matbaası.
- Galler, Anne M. (1986). "The School library and the world of community : other libraries and institutions" (Microfiche), *Kalama200 : International Association of School Librarianship (ERIC ED, No:285-606)*
- Garland, K. (1989). "Children's materials in the public library and the school library media center in the same community:a comperative study of use", *Library Quarterly* 59(4):326-328
- Gummerman, E. Mair (1989). "Yarının kütüphane kullanıcıları çocuklar : Regensburg Şehir Kütüphanesi'nin çocuklara yönelik etkinlikleri", *Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti'nde gençlere yönelik kütüphane hizmetleri içinde* (92-102). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Gunter, J.B. (1995). "Online networking in Jefferson County, Washington", *Rural Libraries* 15(1):3-9.
- "Halk Kütüphaneleri Görev ve Çalışma Yönetmeliği" (1981). *TC. Resmi Gazete* 21 Eylül 1981 sayı: 17465
- "Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği" (1982). *TC. Resmi Gazete* 19 Ağustos 1982 sayı: 17787
- Keseroğlu, S. Hasan (1989) *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi.
- Kültür Bakanlığı (1993). *1. Halk Kütüphaneciliği Sempozyumu 29 Kasım - 1 Aralık 1993 Bildiriler*. Ankara: Kütüphaneler Genel Müdürlüğü.
- Miller, G. (1987). "School and public library cooperation : a joint venture", *School Library Media Activities Monthly* 3(5):26-28.

- "Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği", (1976). *T.C. Resmi Gazete* 26.8.1976
- "Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'nin 1. 2. ve 17. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Yönetmelik" (1977), *TC. Resmi Gazete* 8 Mayıs 1977.
- Önal, H. İnci (1992). *Bilgi gereksinimlerinin karşılanması ve okul kütüphaneleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- (1997). "Okul kütüphaneleri bilgi ağı modeli", *IFLA 95'e Doğru Türk Kütüphaneciliği Sempozyumu 1. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri* içinde (88-102). Ankara: TKD.
- Öz, Zeynep Onat (1997). *Toplumsal değişme sürecinde halk kütüphanelerinin yeri ve yeniden organizasyonu için bir model önerisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Purcell, Royal (1987). "Computers, cataloging and cooperation", *Small Computers in Libraries* 7(3):6-9.
- Rostrup, Sus (1979). "School libraries in pursuit of a new identity?", *Bibliotek* 70(5):124-127
- Sagna, R. (1992). "Libraries with two doors:the school library and its relations with the public library", *Resource Sharing and Informatoin Networks* 7(2):107-114.
- Sağlamtunç, Tülin (1990) "Toplumun kültürel kalkınmasında halk kütüphanelerinin rolü", *Türk Kütüphaneciler Derneği 40.YU Kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989 Ankara)-.bildiriler* içinde (54-58) Yay. Haz. Doğan Atılğan, Fahrettin Özdemirci. Ankara:TKD.
- Soysal, Özer (1964). *Çağdaş eğitim ve Türkiye'de okul kütüphanesi*. Ankara: Güven Matbaası.
- (1998a). "Eğitimsel kavramlar ışığında okul kütüphanesi", *Türk Kütüphaneciliği /bilginin yazgısı* içinde (181-189). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- (1998b). "Halk kütüphanesi hizmeti nasıl örgütlenmeli?", *Türk Kütüphaneciliği /bilginin yazgısı* içinde (217-220). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- TKD (1995). *2000'e beş kala kütüphaneciliğimiz ve bilgi hizmetlerindeki sorunlarımıza çözüm önerileri*. Ankara: TKD
- Türk Dil Kurumu (1983). *Türkçe sözlük* Genişlt 7. bs. Ankara: TDK.
- UNESCO (1995) "Public library manifesto 1994", *IFLA Journal* 1(1):66-67.

## Düzeltilme

Doç. Dr. Ayşe Üstün'ün *Türk Kütüphaneciliği* 1997, 11 (1): 26'da yayımlanan makalesinin 2. paragraf 2. cümlesi"... belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere davranmaları biçiminde tanımlanabilir" olacaktır.

Düzeltilir, özür dileriz.